

Muriel Barbery: Siilin eleganssi | Maailmankirjat

KAIJA IRMELI OLIN-ARVOLA

Siilin eleganssi on ihastuttavan ilkeä kirja, jossa juodaan paljon teetä, tarkkaillaan piikkien kasvamista ja pohditaan elämän tarkoitusta. Kirja esittää koko joukon kysymyksiä. Vastaa niihin tai jättää vastaamatta. Käsittelyssä ovat niin taiteen ihmeet kuin modernin eliitin suunnannäyttäjätkin, niin puudeli toteemina kuin konstituutioiden raskasmielisyys, taivaan armo, wabi ja pieni rakkokin.

Kirjan kertojat viisikymmentäneljävuotias ovenvartija rouva Renée Michel ja kaksitoista-vuotias Paloma Josse ovat kirjan minäkertojia molemmat. Ajoittain on vaikea erottaa, kumpi on äänessä, mutta kirjailija on ratkaissut ongelman esittämällä toisen tekstin antiikvalla, toisen groteskilla.

Sekä Renée että Paloma elävät kumpikin omassa kuplassaan piilossa muilta. Renée kertoo olevansa "leski ja lyhyt, ruma ja pyylevä, ja minulla on liikavarpaista ja muutaman itse-kriittisen aamun perusteella hönkäisy kuin mammutilla". Rouva kärsii hienoisesta alemmuudesta talon hienostoasukkaisiin nähden, mutta nauttii suuresti, kun voi sisimmässään naureskella heidän olemattomuudelleen ja ennen kaikkea sille, miten väärät heidän käsityksensä ovat hänestä itsestään.

"Ovenvartijarouva ei lue Saksalaista ideologiaa eikä taatusti osaisi siteerata yhdettätoista teesiä Feuerbachista. Marxia lukeva ovenvartijarouva olisi sitä paitsi myynyt sielunsa ammattiyhdistysliikkeen pirulle ja kannattaisi pakostakin vallankumousta", miettii oman hämmennyksensä keskellä kuusenvihreään duffelitakkiin sonnustautunut ääliö, jonka Renée on kehottanut lukemaan Marxin Saksalaista ideologiaa. "Yhdellekään porvarille ei tule mieleen, että ovenvartija voisi lukea Marxia mielensä ylennykseksi. Se olisi täysin vastoin odotuksia", myhäilee ovenvartijarouva ja lähettää pojan äidille terveisiä.

Varsinaisen viisautensa Renée säästää kissalleen Leolle (Tolstoin mukaan): "Joka halua kylvää, se sortoa korjaa.

Ovenvartijarouva on syntynyt köyhään perheeseen ja pitää itseoikeutetusti ovenvartijan työtä uransa huippuna. Hän eläytyy rooliinsa niin täydellisesti, että jopa laahustaa tohveleissaan, minkä kliseen voi haastaa vain patonki ja baskeri.

Huoneensa yksinäisyydessä hän kuitenkin viettää kaksoiselämää lukemalla kirjan toisensa jälkeen. Hänelle ei ole tuntematon edes Edmund Husserlin fenomenologia:

"Husserlin mukaan on olemassa vain kissaa koskeva ajatussisältö. Entä kissa itse? Sitä ei tarvita. Sille voidaan heittää hyvästit. Mitä iloa siitä olisi? Mistä kissasta? Filosofialla on nyt lupa rypeä pelkän puhtaan järjen hekumassa. Maailma on tavoittamaton realiteetti ja sellaisena pysyykin. Mitä me tiedämme maailmasta? Emme mitään. Koska tietäminen on vain sitä että reflektiivinen tietoisuus tutkii itseään, maailma joutaa helvettiin." Ja rouvan

johtopäätös on: "Fenomenologia on siis tietoisuuden loputonta yksinpuhelua itsensä kanssa, puhdasta ja karua autismia, jollaisesta oikea kissa pysyy loitolla."

Renée on itseoppinut ja varsin tietoinen siitä:

"Olen lukenut suunnattoman määrän kirjoja. Silti minä, kuten muutkaan itseoppineet, en voi olla varma, miten paljon olen ymmärtänyt lukemastani. Joskus tuntuu että olen yhdellä silmäyksellä käsittänyt kaiken mitä tekstiin sisältyy, ikään kuin jostain äkkiä kasvaisi näkymättömiä oksia, jotka liittävät hajanaiset tiedot yhteen – ja sitten merkitys äkkiä häviää, olennainen pakenee luotani, ja vaikka lukisin samat rivit uudelleen, ne luisuvat kerta kerralta kauemmas, kunnes tunnen itseni vanhaksi hölmöksi, joka luulee vatsansa täytyneen, koska on tavannut ruokalistan tarkkaan. Tuntuu että autodidaktille on ominaista nimenomaan tämä kyky ja tämä sokeus. Häneltä puuttuvat hyvän koulutuksen tarjoamat varmat opastajat, mutta toisaalta hän voi vapaasti yhdistellä asioita silloinkin, kun virallinen diskurssi pystyttää esteitä ja kieltää seikkailemisen."

Paloman maailmantuskaa kuvaa oman perheen tuttavien analyysi:

"Kaikkien perhetuttujemme elämä on kulkenut samaa rataa: nuorena yritetään panna äly tuottamaan, puristetaan opinnoista kaikki hyöty irti kuin sitruunasta ja varmistetaan itselle loistava asema, ja sitten ällistellään koko loppuelämä, miksi suuret toiveet muuttuivat tyhjiydeksi. Ihmiset kuvittelevat tavoittelevansa tähtiä ja päätyvät kultakalamaljaan."

Niinpä Paloma on päättänyt tehdä itsemurhan ja panna protestiksi talon palamaan.

Uutta eloa talon suloiseen joutilaisuuteen ja arkiseen elämään tuo herra Kakuro Ozu, joka herättää kaikkien kiihkeän uteliaisuuden. Herra Ozu näkee Renéen todellisen olemuksen ja heidän välilleen syntyy ystävyys ja vielä jotain muutakin. Herra Oztun ansiosta myös Renée ja Paloma löytävät toinen toisensa yksinäisyydessä.

Intertekstuaalisuus Leo Tolstoin *Anna Kareninaan* tuo kirjaan vahvana sateen teeman. Sateen kuvaus on kirjan runollisinta antia:

"Ja sitten kesäsade..."

Ensiksikin: kesätaivaalta purkautuva puhdas kauneus, sydämen täyttävä pelonsekainen hartaus, kaiken suurenmoisuudesta sikiävä mitättömyyden tunne, lamaannus, ihmetys, hurmaannus maailman yltäkyläisyyden edessä.

Sitten: loputon käytävä ja äkkiä valon täyttämä huone. Uusi ulottuvuus, vasta virinnyt varmuus. Ruumis lakkaa olemasta pakkopaita, henki leijuu pilvissä, imee veden voiman, edessä siintää uusi aika, uusi syntymä.

Ja vielä: niin kuin kyynelet joskus, painavina, väkevinä, myötätuntoisina virratessaan puhdistavat epäsovun pois kuin vesi rannan, pyyhkii kesäsade jähmettyneen pölyn pois ja elävien olentojen sisin saa hengittää minkään estämättä."

Paloman aatoksissa sama kaipaus ilmenee suuremmin:

"Olisi paljon parempi, jos me voisimme tunnustaa epävarmuutemme toisillemme, jos jokainen meistä menisi sisimpäänsä ja muistuttaisi itselleen, etteivät vihreät pavut ja C-vitamiini pelasta henkeä eivätkä ravitse sielua vaikka ravitsevatkin ruumista."

Kaiken tavallisen ja arkisen keskellä kirja tavoittelee aikaa ja ikuisuutta:

“Silloin kun kaikki romanttiset, poliittiset, älylliset, metafysiset ja moraaliset opinkappa-leet, joita meihin on yritetty vuosikaudet istuttaa, heittävät kuperkeikkaa perimmäisen luontomme alttarilla, hierarkinen yhteiskunta hajoaa rymisten ja sen sanoilta katoaa merkitys. Hyvästi rikkaat ja köyhät, ajattelijat, tutkijat, päättäjät, orjat, kiltit ja ilkeät, luovat ja tunnolliset, joukkotoimijat ja individualistit, edistykselliset ja vanhoilliset; jäljellä on vain alkuihmisiä, joiden irvistykset ja hymyt, toimet ja pukimet, kieli ja koodit on kirjoitettu keskimääräisen kädellisen geneettiseen karttaan ja tiivistyvät tähän: säilytä asemasi tai kuole. Silloin tarvitaan kipeästi taidetta. Silloin haluaa kiihkeästi tavoittaa taas hengen illuusiot, toivoo palavasti, että jokin pelastaisi biologisilta vääjämättömyyksiltä, niin ettei kaikki runous, kaikki suuruus katoaisi tästä maailmasta.”

Siilin eleganssi on kirja, josta ei mitenkään voi olla pitämättä, ei ainakaan, jos on joskus ollut yksinäinen ja tajunnut siitä valuvan ikuisuuden. Kun kirja on lopussa, soi päässä vielä päiviä Satien musiikki.

Muriel Barbery, *Siilin eleganssi*, suom. Anna-Maija Viitanen, Gummerus, Helsinki 2011